

This article investigates the problem of integration processes in period of Ukrainian university foundation.

Key words: *integration, educational space, educational ideology, conceptual positions.*

Отримано: 15.10.2012

УДК 378(477)–057.87«192/193»:37(477)(092)

О. Б. Комарніцький

м. Кам'янець-Подільський

СТЕПАН СІРОПОЛКО ПРО СТАНОВИЩЕ СТУДЕНТСТВА ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 20-х – НА ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст.

У статті на основі праці С.О.Сірополка «Народня освіта на совєтській Україні» показано становище студентів педагогічних навчальних закладів УСРР в умовах радянської дійсності.

Ключові слова: *С.О. Сірополко, студенти, інститут, технікум, освіта.*

Серед вітчизняних науковців, які розглядають у своїх працях історичне минуле студентства педагогічних навчальних закладів радянської України, особливе місце належить Степану Онисимовичу Сірополку – освітньому та громадському діячу, вченому-педагогу, публіцисту, бібліографу, книгознавцю, бібліотекознавцю, автору численних праць з питань освіти, історії педагогіки та бібліотечної справи. У цьому контексті досить цінною є праця «Народня освіта на совєтській Україні», яку вмістили у монографії С.О. Сірополка «Історія освіти в Україні» [1].

У розділі «Вищі школи» Степан Онисимович показує типи вищих навчальних закладів УСРР – інститути і технікуми. Водночас, він зауважував, що у Росії до вищих належали університети й інститути, а технікуми були середніми навчальними закладами. Для підтвердження цього Сірополко наводить слова завідувача Головного відділу у справах професійної освіти Народного комісаріату освіти УСРР (НКО) Я. Ряппо: «Технікум ні в якому разі не можна вважати за нижній ступінь для інституту» (Ряппо Я. Реформа высшей школы на Украине в годы революции. – Харьков: Госиздат Украины, 1925. – С. 23). Все ж між інститутами і технікумами була суттєва відмінність, оскільки для них встановлювався різний обсяг теоретичних і практичних занять: «У той час як інститут повинен давати солідний теоретичний фундамент організації цілого виробництва й не вводити у вузьку спеціалізацію, завдання технікуму – обмежити широкий теоретичний курс і вже з першого курсу починати поглиблену роботу в справі спеціалізації». (Ряппо Я. Ціліві установки навчальних закладів України. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – С. 16). Природно, що коли перед абітурієнтом поставала проблема вибору вишу, то «більший респект» викликав інститут [1, с.739], але «попавши до інституту, потім піднімали галас, що тяжко приходиться від занять і кольоквій, які їм не під силу» (Ряппо Я. Реформа высшей школы... – С. 95).

Педагогічні кадри у 20-х рр. готували інститути народної освіти і технікуми. У 1921 р. в Україні функціонували 18 ІНО, у 1922 р. – 14, у 1923 р. – 13, у 1924–1928 рр. – по 12, у 1929 р. – 13 [1, с.740]. С.О. Сірополко повідомляє, що Житомирський (Волинський), Дніпропетровський (Катеринославський),

Херсонський, Чернігівський та Миколаївський ІНО виникли на базі учительських інститутів. Кам'янецький ІНО був спадкоємцем Кам'янець-Подільського державного українського університету, Ніжинський – історико-філологічного інституту. Київський ІНО створили шляхом об'єднання Київського учительського інституту, Фребелівського педагогічного інституту, фізико-математичного і філологічного факультету Київського університету. Подібний до Київського ІНО шлях реорганізації пройшли Одеський і Харківський ІНО. Полтавський ІНО постав на базі учительського інституту та історико-філологічного факультету. Власне як ІНО було створено лише один виш – Донецький ІНО, який базувався у Луганську [1, с.742]. Інститути мали складатися з трьох факультетів – соціального виховання, професійної освіти і політичної освіти. Однак майже всі вони мали від одного до двох факультетів. Лише Харківський ІНО складався з трьох факультетів [1, с.769].

Що стосується педагогічних технікумів, то вони були створені у 1925 р. на базі трирічних вищих педагогічних курсів, які, у свою чергу, постали з учительських семінарій (їх було 44), педагогічних шкіл, декількох учительських інститутів та гімназій [1, с.743, 769]. У 1925 р. налічувалося 59 педтехнікумів, у 1927 р. – 61, у 1928 р. – 52, у 1929 р. – 43 [1, с.740].

Готував вчителів також заочний педагогічний інститут, який у 1929 р. нарахував 17 тис. студентів (Скрипник М. Статті й промови. – Харків : Держ. вид-во України, 1930. – Т.IV. – Ч.1. – С.206).

У 1930 р. було проведено реорганізацію педагогічної освіти. 25–27 січня того року відбулася конференція представників педагогічних вишів, які поділили педагогічні навчальні заклади на три групи:

- 1) індустріально-педагогічні інститути: готували вчителів для фабрично-заводських училищ, професійних шкіл, технікумів, робітничих факультетів (робітфаків), вечірніх робітничих університетів та курсів. Термін навчання – 4 роки;
- 2) інститути соціального виховання, що готували керівників (вчителів) трудових шкіл другого концентру і установ політичної освіти, дефектологів, вихователів дитячих садків. Термін навчання – 3 роки;
- 3) педагогічні технікуми, які постачали вчителів для трудових шкіл першого концентру. Термін навчання – 3 роки. Технікуми поділялися на шкільні, дошкільні, фізичної культури та індустріальні, що готували керівників виробничого навчання (Феоктистов А. Нові навчальні пляни педосвіти // Шлях Освіти. – 1930. – Ч.2. – С.134–139) [1, с.770].

С.О. Сірополко об'єктивно показав курс радянської влади на «пролетаризацію» вищої освіти, відповідно до якого доступ у вищі школи мали лише робітники і селяни. З приводу цього Я.Ряппо зазначав: «Право вчитися в початковій і навіть середній школі ми даємо всім громадянам, а право бути підготованими на командира радянської держави даємо тільки робітникам та селянам та ще тій частині трудової інтелігенції, що будуватиме й зміцнюватиме диктатуру пролетаріату, що будуватиме соціалізм» (Ряппо Я. Радянське студентство. – Харків : Держ. вид-во України, 1928. – С. 11).

Такі підходи не могли не позначитися на прийомах студентів. До вишів приймалися насамперед випускники робітфаків, які вступали без екзаменів. Мали місце випадки, коли робітфаківців змушували навчатися, не беручи до уваги їхню думку. Як свідчить М. Зотін, автор книги «Педагогічна освіта в Україні», «багато є випадків, коли робітфаківець зовсім не хоче вчитися в педвузі, але його примушують силою партійної дисципліни. Але примусове навчання, – додає автор, – не може дати гарних наслідків» (Зотін М. Педагогічна освіта на Україні. – Харків : Держ. вид-во України, 1926. – С. 95) [1, с.770–771].

Пільги при вступі мали і випускники підготовчих курсів при вишах. В одній із своїх доповідей народний комісар освіти УСРР М. Скрипник розкри-тикував їх роботу: «Про те, як в цьому році (1930 р.) стоїть справа з цими кур-сами, я не буду говорити, хай про це доповідають окремі урядництва, інститу-ції, В.Р.Н.Г. тощо. На мою думку, ніяк не стоїть» (Скрипник М. За кадри соціалістичної п'ятирічки // Шлях Освіти. – 1930. – Ч.11–12. – С.77).

Всі інші абітурієнти мали проходити вступні випробування. Екзамен проводилися за «куріальною» системою, відповідно до якої створювалися окремі «курії» робітників, селян, службовців і т.д. Перед початком вступної кампанії вищестоящі органи визначали для певного вишу норми прийому представників певного соціального стану [1, с.746]. М. Скрипник писав: «З робітників приймаємо всіх, що склали іспит, хоча б неробітники мали й вищий рівень знань» (Скрипник М. Статті й промови... – С.247).

Щоб забезпечити виші робітничо-селянським прошарком для робітни-ків і селян програму вступних випробувань спрощували. С.О. Сірополко пи-сав, що мали місце випадки, коли до закладу приймали робітників і селян, які не склали 1–2 екзаменів [1, с.747]. Для підтвердження цих слів він наводить оцінку вступних кампаній М.Скрипником: «Зниження умов прийому – це велика помилка, і тепер, підраховуючи наслідки прийому, треба нам зробити від-повідні висновки, бо зниження умов прийому для робітників і селян під час прийняття до ВИШів не забезпечує робітничої класи своєю пролетарською справжньою інтелігенцією. Намагання пролізти, як-небудь обійти, найти за-соби, щоб прикрити своє незнання, норма на прийняття з одним-двома неза-довільними предметами – це шлях до розбещеності пролетарської молоді, до класового переродження, до поширення дрібнобуржуазного впливу на нашу робітничо-селянську молодь»... «Під час учоби у ВИШі дрібна буржуазія вжи-ває теж усіх заходів, щоб якнайкраще встигати, і вони вже з другого та третьо-го курсу займають місця у семінарах, а потім ідуть в аспіранти, тому що вони краще підготовлені, аніж робітники і селяни. От що значить приймати робіт-ників і селян до ВИШу з недостатнім знанням. Це не що інше, як готувати сам-им собі прірву» (Скрипник М. Статті й промови... – С. 364, 365).

У зв'язку з цим зростала вага посвідчень про належність до робітничого чи селянського середовищ. Як свідчив М. Скрипник, «багато організацій дає рекомен-дації і оцінку деяким вступникам до ВИШу, дають і посвідчення, і документи, що такий-то є робітник, з таким-то стажем, що він бідняк чи середняк, і його прийма-ють до ВИШу як робітника чи бідняка-селянина, а потім виявляється, що оцей зарекомендований робітниками і К.Н.С.івським організаціями [КНС – комітет неза-можних селян] і сільрадами є чужий нам елемент – куркуль, негман, контрреволю-ціонер. Наша лінія полягає в тому, – і ми дали відповідні директиви, – щоб усіх тих, що при вступі до ВИШу притаїли своє соціальне походження чи положення, без жалю звільнити з ВИШу» (Скрипник М. Статті й промови... – С. 247, 248).

Що стосується останнього, то у 20-х рр. у навчальних закладах регулярно проводилися «перереєстрації, чистки», у ході яких, за словами С.О. Сірополка «без жалю викида[ли] з вищої школи студентів, навіть тих, що виказали добрі успіхи, лише через те, що притаїли своє соціальне положення» [1, с.747]. Мали місце випадки, коли відраховували студентів випускного курсу, хоча і була ди-ректива, що таких студентів дозволялося звільняти лише з дозволу НКО. Тому М. Скрипник у своїх доповідях не одноразово гостро засуджував порушення цієї директиви. В одній з них він вказував, що «за останній (1929 р.) рік з останньо-

го курсу звільнено понад 300 студентів. На місцях позвільняли більше 500 осіб з останнього курсу за 2–3 місяці, навіть за один місяць до закінчення курсу, людей, що мають академічну встигаємість» (Скрипник М. Статті й промови... – С. 748).

Сірополко на сторінках своєї книги нещадно таврував ректорів вишів, які з «насолодою» виконували чистки студентського контингенту від «ворожого елементу» для більшовицької влади. М. Скрипник із «захопленням» розповідав про «геройський вчинок» ректора Київського ІНО Семка: «Минулого (1928 р.) року він поїхав на хлібозаготівлю. Побув там місяць і провів ще й другу роботу: зібрав усі дані і відомости відносно соціального стану і т. ін. всіх студентів з даної місцевості, району чи округи, що вчать в київських і інших школах. І картинка ж получилась! В ВИШ'і числиться студентом-незаможником, а в районі куркулем. Тов. Семко прислав цілий список таких осіб» (Скрипник М. Статті й промови... – С. 367). Так Семко здобув визнання М. Скрипника за те, що зумів «нащупати людину, хемічно її проаналізувати й виявити чужі для нас елементи, що прикриваються за паперами» [1, с.748].

Степан Онисимович наводить частину тексту постанови ЦВК СРСР «Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах» від 19 вересня 1932 р., яка встановлювала нові правила прийому до вишів. Зокрема, вступні екзамени складали всі абітурієнти, у т.ч. випускник робітфаків. Випробовування проводилися з математики, хімії, фізики, української мови і суспільствознавства. Під час прийомів до технікумів вступники мали продемонструвати задовільні знання в обсязі курсу семирічної школи із вищезазначених предметів (Комуністична освіта. – 1932. – Ч. 8–9. – С. 150).

У 20-х рр. технікуми комплектувалися переважно з випускників трудових шкіл першого і другого концентрів. Про освітню підготовку студентів свідчать дані шкільного перепису, який проводився у грудні 1927 р. З 10222 студентів у школах першого концентру навчалися 742 особи, другого – 6090, в інших загальноосвітніх школах – 1181, професійних навчальних закладах – 2076. Домашню освіту здобули 133 особи (Всесоюзний шкільний перепис 15.XII.1927 року. – Т.II Установи професійної освіти на Україні. – С.99) [1, с.770].

С.О. Сірополко подає дані про соціальний стан молоді. У 1929 р. 30% студентів ІНО становили селяни, 23% – робітники, 38% – службовці, інші – 9%, у педтехнікумах – відповідно 58,6%, 22,3%, 15,5% і 3,8% [1, с.753]. За національністю студентство ІНО розподілялося таким чином: українці – 64,9%, росіяни – 10,3%, євреї – 21%, поляки – 1,2%, німці – 1,5%, інші – 1,1%. У педтехнікумах українці становили 80,4%, росіяни – 14,5%, євреї – 7,5%, поляки – 1,8%, німці – 1,9%, інші – 3,5% [1, с.752].

Значну частину свого дослідження С.О. Сірополко присвятив навчальній роботі вишів, в основі якої був «марксо-ленінський метод діалектичного матеріалізму» [1, с.760]. Науковець зазначає, що впродовж 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. не вдалося створити сталих навчальних програм та планів, які майже щороку змінювалися. Зміни вносилися для більшої їх відповідності вимогам комуністичної партії та марксистсько-ленінської методології. Наприклад, Ніжинський інститут соціального виховання (ІСВ), одержавши від НКО програми на 1931–1932 навчальний рік (н.р.), після критичного їх вивчення частину програм відкинув як шкідливі. Особливо «ідеологічно невитримані» були програми з соціально-економічного циклу. Для їх перевірки створили для кожної кафедри бригади, до складу яких увійшли студенти старших курсів та викладачі (Записки Ніженського Інституту соціального виховання. – Ніжень, 1932. – Кн.XII. – С.XXV).

Що стосується методів викладання, то у 20-х рр. значна увага приділялася дальтон-плану, відповідно до якого обмежувався лекційний метод викладання, значна увага приділялася поєднанню теорії з практикою (організація виробничого навчання, поширення групового опрацювання матеріалу) [1, с.761]. Основними недоліками цього методу була неможливість перевірити роботу кожного студента [1, с.763].

На початку 30-х рр. засади навчальної роботи вишів визначила постановою ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 р., у якій, зокрема зазначалося: «Побудувати навчальну роботу у вищій школі і технікумах так, щоб методи навчання у всій їх сукупності сприяли дальшому підвищенню знання учнів і тим самим забезпечували готування кадрів, озброєних глибоким знанням своєї спеціальності і що мають широкий громадсько-політичний світогляд». Щоб унормувати перевірку знань запровадили двічі на рік залікові сесії, які мали проводитися наприкінці семестрів. Випускники виконували дипломні роботи (Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах // Комуністична освіта. – 1932. – Ч.8–9). Формами поточної перевірки були відповіді студента на запитання викладача, писемні роботи всіх типів, виконання навчальних завдань в лабораторіях, кабінетах, шкільних майстернях (Стрельбіцький С.Д. Перевірка знань студентів вищої школи // Комуністична освіта. – 1932. – Ч.11–12. – С.124–131).

Виробнича практика студентів відбувалася в майстернях, лабораторіях, кабінетах вишу, а також поза його межами – на заводах, фабриках, «радянських господарствах» і т.д. [1, с.761].

В педагогічних інститутах і технікумах студенти проходили виробничу практику у трудових школах 1-го і 2-го концентрів. Так, Ніжинський ІСВ в першому семестрі 1932–1933 н.р. відрядив 196 студентів другого та третього курсів для роботи у міських та сільських школах (Записки Ніженського Інституту соціального виховання... – С.XXXVIII). В одному із звітів критично оцінено організацію практики: «Відрядження студентів на практику иноді було без достатньої методичної підготовки, й кафедри недостатньо почували відповідальність за керівництво практикантами» [1, с.762].

Значну увагу у вишах приділяли практичній роботі студентів у предметних гуртках («семинарах»). Зокрема, у Ніжинському ІСВ на «семінарі» діалектичного матеріалу опрацювали такі теми: «Сталін як теоретик», «Ленін і Плеханов», «Постанови партз'їздів як зразок марксо-ленінської діалектики», «Діалектичний матеріалізм і природознавство», «Маркс – Енгельс – Ленін – Сталін про техніку»; «Мистецтво й класи» і т.д. Під час проведення «семінару» літератури предметом розмови стали такі питання: «Ленін і Плеханов як методологи літератури», «Марксо-ленінська теорія відображення та її застосування до літературознавства» тощо. На «семінарі» педагогіки присутні обговорили «Вчення Маркса – Енгельса – Леніна про освіту та виховання», «Історичну постанову ЦК КП(б)У від 5.IX.31 року (про початкову та середню школу)», «Правий та лівий ухили в педагогіці» та ін. (Записки Ніженського інституту соціального виховання... – С.Х). У звіті про роботу цих гуртків інститут інформував про певні недоліки у їхній роботі: первантаженість студентів громадсько-політичною роботою, не досконалість системи відбору до роботи у «семинарах» кращих студентів, не постійний склад гуртківців [1, с.763].

С.О. Сірополко зазначав, що не всі студенти успішно засвоювали навчальний матеріал. 1/5 частина студентів інститутів і 1/7 – технікумів через різні причини, у т.ч. академзаборгованість, залишали стіни вишів. У цьому контексті цікавими є відомості одного з інспекторів НКО, який провів перевірку навчаль-

ної роботи педтехнікумів Полтавщини, Київщини та Катеринославщини: «Дуже слаба підготовленість і невисокий рівень розумного розвитку студентів стоять на перешкоді нормальному проходженню навчального курсу в педтехнікумах» (Ромер І. Наші педтехнікуми // Шлях Освіти. – 1926. – Ч.6–7. – С.213) [1, с.770].

Про недостатню успішність неодноразово висловлювались керівники НКО та вищі партійні органи. 12 червня 1926 р. М. Скрипник на нараді ректорів і директорів вишів зауважив, що «вельми великий відсоток академічної неуспішності пояснюється недостатньою підготовкою, недостатнім рівнем знань прийнятих до високих шкіл». (Скрипник М. Статті й промови... – С. 433). Солідарним з ним був і Я. Ряппо: «Дуже багато студентів не в силі справитися з учобою через недостатню попередню підготовку» (Ряппо Я. Реформа высшей школы... – С. 147–148).

На навчальній діяльності студентів, на думку С.О. Сірополка, негативно позначалися мобілізації студентів на громадсько-політичну роботу. Наприклад, у 1931–1932 н.р. молодь Ніжинського ІСВ витратила на цю роботу 6113 студентоднів (Записки Ніженського Інституту соціального виховання... – С. LII). Найбільший відсоток неуспішності припадав на студентів-комуністів та комсомольців, які були зайняті громадсько-політичною роботою. Ніжинський районний комітет КП(б)У у постанові від 3 грудня 1932 р. констатував «великий відсоток неуспішності серед комсомольців та недостатній натиск від партосередків на підвищення якості навчання студентів-партійців та комсомольців» (Записки Ніженського Інституту соціального виховання... – С. LXIV).

Сірополко констатує, що у перші роки «радянського будівництва» вищої школи роль виконавців цієї справи належала студентам-комуністам, що брали участь у всіх адміністративно-організаційних та господарських справах (Ряппо Я. Радянське студентство. – Харків: Держ. вид-во України, 1928. – 49 с.). Впродовж 20-х – 30-х рр. пролетарське студентство та його представницькі органи втручалися у справу керівництва вишами, брали участь у розробці навчальних програм та планів, внесенні до них змін [1, с.759].

Негативно впливало на навчальну діяльність молоді і важке матеріальне становище вишів. Зокрема, тривалий час заклади відчували нестачу навчальних приміщень. Частина з них потребували капітального ремонту. М. Скрипник, виступаючи на ІХ Всеукраїнському з'їзді рад, зазначав, що «приміщення наших високих шкіл амортизовані понад 40%... Лише в цій випадку, коли ми підведемо матеріальну базу під високі школи, під професійні школи, коли ми забезпечимо високі школи всім потрібним обладнанням, науковим приладдям тощо, лише тоді продукція наших ВИШів, наші робітничо-селянські спеціалісти будуть виходити із знанням світової науки й техніки...» (Скрипник М. Статті й промови... – С.744).

Головною формою допомоги студентству було забезпечення його житлом, харчуванням та стипендіями. У 1926–1927 н.р. гуртожитками забезпечили лише 41,5% від загальної кількості студентів (Ряппо Я. Радянське студентство... – С.32).

Житлові кімнати були переповнені Степан Онисимович ілюструє це на прикладі опису О. Ясного т.зв. «Толкачівки»: «Толкачівка» – це є велике подвір'я з десятком корпусів на Лермонтовській вул. в Харкові». Дописувач розповідав, що коли він зайшов в одну кімнату, то помітив лише небагатоох студентів, але «ось минула хвилинка, і нас оточила велика група студентів. Виявляється, що ми більшості їх просто не помітили. Вони лежали на ліжках... У кімнати 54 студенти... Всі поійняті великим бажанням вчитися й усі одинаково незадоволені з життя. – Ну, як же ж ти його вчитимешся в такій обстановці? Та ще коли б усі з одно-

го ВУЗу. А то лежиш на ліжкові, медицину грезеш, а поруч майбутній землемір теодолітом захоплюється або іновець (студент інституту народної освіти) комплексну проблему вирішує. Скупченість неймовірна... Це ще нічого. Це ще тільки 7 годин вечора. А коли б зайшли до нас у кімнати о 7-й год. вранці!?» (Ясний О. Толкачівка // Комуніст. – 1929. – Ч.8).

Про устаткування гуртожитків можна робити висновки з опису житла у будинку на вул. Ключківській, де мешкали студенти Харківського ІНО: «Першокурсники готують лекції на чемодані чи кошовці, поставленій просто на ліжку». – «Через таке житло, – сумно оповідали першокурсники, – перший семестр уже пропав, хоча б решту триместрів урятувати. Наркомос і окрвиконком (окружний виконавчий комітет) все обіцяють переселити нас та чомусь не квапляться» (Стародуб К. У майбутніх червоних учителів // Комуніст. – 1929. – Ч.8). Не маючи можливості готуватися до занять студенти йшли до гуртожитської читальні, які завжди були переповнені. Атмосферу, яка тут панувала, С.О.Сірополко, використавши допис К. Стародуба, передає наступним чином: «Инколи в читальні відбуваються такі картинки: Вечір. Заля геть залюднена. Над кожним столиком тісні групи схилених голов. Раптом в одному кінці піднімається парубійко і рвучко виголошує «Хлопці, ша! Послухайте, як інтересно написано в газеті». І починає голосно читати новини. Тишу розірвано. Порядок порушено. Увагу відтягнуто від підручників, од записів... хтось схоплюється і рішуче вимагає читальника газети припинити своє голосне читання. Протест підтримують інші, а у читальника також знаходяться підтримувані, й счиняється такий гармидер, що мимоволі доводиться тікати геть» (Стародуб К. Село в міському кварталі // Комуніст. – 1929. – Ч.9).

Цікавою є інформація М. Скрипника про те, як стоїть справа з обладнанням гуртожитків: «Ліжка з Одеського заводу, що спеціально виготовляє для нас, хотіли забрати для гуртожитків Москви. Прийшлося втручатися в цю справу, одбили, не допустили до цього, так що ліжка залишились у нас. Але оскільки у нас залишились ліжка, то із Москви біля 10 тисяч студентів отпустили по домах, а інші студенти поки у ВИШах, і прийдеться боючись за те, щоб і у нас не отпустили» (Скрипник М. За кадри соціальної п'ятирічки... – С.76).

Харчувалися студенти у їдальнях, які існували при гуртожитках і вишах. Про якість харчування і санітарний стан самих їдалень можна дізнатися у вміщеному Степаном Онисимовичем допису про їдальню Центрального Будинку пролетарського студентства (ЦБПС) у Харкові: «У гуляші зіпсоване м'ясо з солідним «душком». «Чому подають іржаві виделки й ложки?» «На апетит студентства впливають негативні офіціантки з нафарбованими губами». Завідувач їдальні зауважував дописувачеві: «Завжди чуєш скарги на те, що в борщі немає мяса, а що зробиш, коли є норма, і вище неї не сягнеш». В правдивості цих скарг пересвідчився й сам дописувач, який дав таку оцінку борщу: «Борщ мав якийсь анемічний вигляд, і йому далеко було до пахощів справжнього українського борщу». Якості обіду відповідала й внутрішня обстановка їдальні: «Під багатьма столиками брудно, – недопалки, шматки хліба... висить величезний плакат, – здається, наочно б'є в вічі всім: «Палити рішуче забороняється». Але студенти палять, не зважаючи уваги на плакат. Адміністрація тут безсила: принаймні при нас же помічник завідувача зробив зауваження кільком студентам, а вони собі й вухам не ведуть. Адміністратор з робітників, що працює тут як висуванець, розводить руками: «Ну, що зробиш? Сором, адже ж культурні люде!» (І.П. Студентська їдальня // Комуніст. – 1929. – Ч.9).

Внаслідок такого харчування та важких житлових умов серед студентства, як свідчить Я.Ряппо, були поширені такі захворювання як малокрів'я, туберкульоз (близько 42%) розлад нервової системи (близько 80%) (Ряппо Я. Радянське студентство... – С. 35).

Частина студентів отримувала державні стипендії. У 1927 р. 1,5% студентської молоді інститутів мали стипендіальне забезпечення у розмірі від 10 до 14 крб., 0,3% – 15–19 крб., 61,8% – 20–24 крб., 27,2% – 25–29 крб., 9,2% – 30 і більше карбованців. Водночас 0,06% студентів технікумів отримували стипендії у розмірі до 5 крб., 3,3% – 5–9 крб., 19,3% – 10–14 крб., 17,4% – 15–19 крб., 43,9% – 20–24 крб., 6,6% – 25–29 крб., 8,1% – 30 і більше карбованців. Ще 1,34% студентів подали не точні відомості про отримання стипендій [1, с. 757]. Часто стипендії у вищих ділили на дрібніші частини. З приводу цього М. Скрипник зазначав: «Наша стипендіальна політика на місцях ще й тепер іноді виявляється в роздрібленні стипендій на шматочки» (Скрипник М. За кадри соціалістичної п'ятирічки... – С. 76). У 1929 р. стипендіями користувалися 48,1% студентів інститутів, 40,5% – технікумів [1, с. 758].

Частина студентів вносили плату за навчання. У 1927–1928 н.р. сплачували 19,8% від загальної кількості студентів інститутів [1, с. 750].

Важке матеріальне становище призводило до того, що частина молоді змушена була покидати навчання. С.О. Сірополко солідаризувався з висновком, зробленим Я. Ряппо: «нормальних умов для навчання студентства ще немає» (Ряппо Я. Радянське студентство... – С. 39) [1, с. 758].

Таким чином, праця С.О. Сірополка «Народня освіта на советській Україні» становить цінність для дослідників, які вивчають історію студентства 20–30-х рр. ХХ ст. Вчений при написанні нариса використав доступні йому джерела, насамперед праці очільників Народного комісаріату освіти УСРР М. Скрипника та Я. Ряппо, матеріали періодичних видань, які нині є бібліографічною рідкістю. Незаперечною заслугою Степана Онисимовича було те, що він одним із перших незаангажовано, об'єктивно показав становище студентської молоді в умовах радянської дійсності.

Список використаних джерел:

1. Сірополко С. Народна освіта в Україні під час советської займанщини [Народня освіта на советській Україні. – Варшава, 1934] / С. Сірополко // Сірополко С. Історія освіти в Україні. – К. : Наук. думка, 2001. – С. 647–883.

В статтє наоснове труда С.О. Сірополка «Народная образование на советской Украине» показано положение студентов педагогических учебных заведений УССР в условиях советской действительности.

Ключевые слова: С.О. Сірополко, студенти, институт, техникум, образование.

This article shows the students' life in different pedagogical educational establishments of USSR (based on the work of S.O. Siropolk «Public education in soviet Ukraine»).

Key words: S.O.Siropolk, students, institute, technical school, education.

Отримано: 20.06.2012